
MONOGRAFIE PRAWNICZE

„DOKUMENT WEWNĘTRZNY”
JAKO OGRANICZENIE
KONSTYTUCYJNEGO PRAWA
DO INFORMACJI
ROZSTRZYGANIE KOLIZJI
W TEORII I PRAKTYCE PRAWA

MICHAŁ BERNACZYK

Wydawnictwo C.H.Beck

MONOGRAFIE PRAWNICZE

MICHAŁ BERNACZYK • „DOKUMENT WEWNĘTRZNY”
JAKO OGRANICZENIE KONSTITUCYJNEGO PRAWA DO INFORMACJI.
ROZSTRZYGANIE KOLIZJI W TEORII I PRAKTYCE PRAWA

Polecamy nasze najnowsze publikacje z tej serii:

Urszula Promińska (red.)

WKŁADY NIEPIENIĘŻNE DO SPÓŁEK HANDLOWYCH

*Emil Pływaczewski, Emilia Jurgielewicz-Delegacz,
Diana Dajnowicz-Piesiecka (red.)*

**WSPÓŁCZESNA PRZESTĘPCZOŚĆ I PATOLOGIE SPOŁECZNE
Z PERSPEKTYWY INTERDYSCYPLINARNYCH BADAŃ
KRYMINOLOGICZNYCH**

Piotr Zacharczuk

**OBSZARY SPECJALNE W POLSKIM PRAWIE
ADMINISTRACYJNYM**

Jarosław Grykiel

**UPRAWNIENIA WIERZycIELA Z UMOWY PRZEDWSTĘPNEJ
W RAZIE JEJ NIEWYKONANIA LUB NIENALEŻYTEGO
WYKONANIA PRZEZ DŁUŻNIKA**

Katarzyna Samulska

**ZASADA SZYBKOŚCI POSTĘPOWANIA ADMINISTRACYJNEGO
W PRAWIE POLSKIM**

*Ewelina Cała-Wacinkiewicz, Jerzy Menkes, Władysław Pęksa,
Wojciech Staszewski, Joanna Nowakowska-Małusecka (red.)*

**IDEE, NORMY I INSTYTUCJE KONGRESU WIEDENSKIEGO
– 200 LAT PÓŹNIEJ – PERSPEKTYWA MIĘDZYNARODOWA**

Legalis
System Informacji Prawnej

www.ksiegarnia.beck.pl

„DOKUMENT WEWNĘTRZNY”
JAKO OGRANICZENIE
KONSTYTUCYJNEGO PRAWA
DO INFORMACJI
ROZSTRZYGANIE KOLIZJI
W TEORII I PRAKTYCE PRAWA

MICHAŁ BERNACZYK

WYDAWNICTWO C.H.BECK
WARSZAWA 2017

Wydawca: Katarzyna Karnas

Recenzja naukowa: prof. dr hab. Mariusz Jabłoński

Wydanie publikacji zostało dofinansowane
przez Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytetu Wrocławskiego

© **Wydawnictwo C.H.Beck 2017**

Wydawnictwo C.H.Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: Wydawnictwo C.H.Beck
Druk i oprawa: Elpil, Siedlce

ISBN 978-83-812-8155-3

ISBN e-book 978-83-812-8156-0

Spis treści

Wykaz skrótów	IX
Wykaz literatury	XIII
Wstęp	XXIII
Rozdział I. Zagadnienia ogólne	1
§ 1. Istota prawa do informacji	1
§ 2. Prawo do informacji i system rządów w państwie demokratycznym	6
§ 3. Funkcja prawa do informacji	7
I. Demokratyczne uzasadnienie prawa do informacji	11
1. Ewolucja roli aparatu urzędniczego. Od czynności usługowych do formułowania polityki	15
2. Prawo do informacji publicznej jako przesłanka legitymizacji państwa	27
II. Uzasadnienie instrumentalne	44
§ 4. Szczegółowe zagadnienia wykładni konstytucyjnego prawa do informacji	45
I. Nerozwiazane problemy dotyczące rozumienia art. 61 Konstytucji RP	45
II. Artykuł 61 Konstytucji RP na tle pojęć współczesnego prawnoustawa (zasada, norma, reguła, wartość, prawo, wolność)	47
1. Dostęp do informacji jako konsekwencja ochrony wolności jednostki	47
2. Artykuł 61 Konstytucji RP na tle koncepcji norm i ich kolizji. Wyważenie kolizji interesów (dóbr, wartości)	57
3. Zasada proporcjonalności wobec specyfiki ograniczeń wynikających z pojęcia dokumentu wewnętrznego	70
A. Zasada przydatności	72

B. Zasada konieczności (niezbędności)	82
C. Zasada proporcjonalności <i>sensu stricto</i> . Problem deficytu ustawowych mechanizmów optymalizacji	85
4. Dokument w rozumieniu art. 61 ust. 2 Konstytucji RP. Fakt empiryczny czy naturalny?	94
A. O potrzebie poprawnego pojmowania przedmiotu wykładni	94
B. Etapy wykładni art. 61 ust. 2 Konstytucji RP	97
a. Identyfikacja wartości	97
b. Wykładnia językowa art. 61 Konstytucji RP i jej granice	106
Rozdział II. Narodziny pojęcia dokumentu wewnętrznego w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego oraz Naczelnego Sądu Administracyjnego	125
§ 1. Wprowadzenie. Problem (poza)konstytucyjnego umocowania dokumentu wewnętrznego	125
§ 2. Wpływ wyroku Trybunału Konstytucyjnego w sprawie P 25/12 na orzecznictwo w sprawach dostępu do informacji publicznej	130
I. Zakres związania pytaniem prawnym złożonym na podstawie art. 193 Konstytucji RP	130
II. Czym jest proces decyzyjny?	133
III. Nieadekwatność wzorców kontroli i brak związania uzasadnieniem wyroku w sprawie P 25/12	150
IV. Dokument wewnętrzny w sprawie K 14/13 jako przykład zagrożenia deformalizacją prawa	159
§ 3. W poszukiwaniu genezy dokumentu wewnętrznego	165
I. Czy dokument wewnętrzny wynika z treści art. 61 Konstytucji RP?	165
1. Kontrowersje wokół charakteru prawnego art. 61 Konstytucji RP – kreowanie czy uszczegóławianie?	165
2. Wykładnia i stosowanie art. 61 ust. 1 i 2 Konstytucji RP. Konstytucyjne przesłanki „ustalenia” ograniczeń (tzw. dokumentu wewnętrznego) na podstawie art. 61 Konstytucji RP	173
II. Dokument wewnętrzny w orzecznictwie sądownoadministracyjnym	190
1. Dokument wewnętrzny jako przejaw prawa sędziowskiego	190
2. Wykładnia art. 1 ust. 1 DostInfPublU w inicjalnych sprawach dotyczących dokumentu wewnętrznego	197
§ 4. Podsumowanie	208

Rozdział III. Przykłady ograniczania dostępu do tzw. dokumentów wewnętrznych	211
§ 1. Dokument wewnętrzny w znaczeniu wąskim i szerokim	211
§ 2. Materiały (dokumenty) robocze	218
§ 3. Ład organizacyjny podmiotów władzy publicznej	226
I. Sprawność i efektywność działania jako zasada konstytucyjna	226
II. Służbowe numery telefonów osób pełniących funkcje publiczne	235
III. Dane opisujące działanie maszyn, urządzeń lub zachowanie personelu. Dane wytwarzane automatycznie. Problem tzw. informacji technicznych	240
§ 4. Rejestracja (pisemna, audiowizualna, dźwiękowa) narad, spotkań, posiedzeń	254
Zakończenie	273
Indeks rzeczowy	277

Wykaz skrótów

1. Źródła prawa

DostInfPublU	ustawa z 6.9.2001 r. o dostępie do informacji publicznej (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 1764 ze zm.)
EKDU	Konwencja Rady Europy z Tromsø z 18.6.2009 r. o dostępie do dokumentów Urzędowych
EKPC	Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4.11.1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
KK	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 1137 ze zm.)
Konstytucja RP	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
KPA	ustawa z 14.6.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1257)
KPK	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1904)
MPPOiP	Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku 19.12.1966 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167, zał.)
OchrDanOsU	ustawa z 29.8.1997 r. o ochronie danych osobowych (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 922)
PracSamU	ustawa z 21.11.2008 r. o pracownikach samorządowych (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 902 ze zm.)
PrPostSAdm	ustawa z 30.8.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1369 ze zm.)
RMU	ustawa z 8.8.1996 r. o Radzie Ministrów (t.j. Dz.U. z 2012 r. poz. 392 ze zm.)
SamGmU	ustawa z 8.3.1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1875)
SłCywU	ustawa z 21.11.2008 r. o służbie cywilnej (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1889 ze zm.)
ZTPR	rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 20.6.2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 283)

2. Czasopisma i publikatory

BIP	Biuletyn Informacji Publicznej
CBOSA	Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych, http://orzeczenia.nsa.gov.pl/cbo/query
Dz.U.	Dziennik Ustaw
IPOTK	Internetowy Portal Orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego
MoP	Monitor Prawniczy
ONSA	Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
OSNKW	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa
OTK	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
PiP	Państwo i Prawo
PPH	Przegląd Prawa Handlowego
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
Prz. Sejm.	Przegląd Sejmowy
SIS	System Informacyjny Sejmu, http://www.sejm.gov.pl
ZNSA	Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego

3. Organy

ETPC	Europejski Trybunał Praw Człowieka
FTK	Federalny Trybunał Konstytucyjny
Komisja NDI	Komisja Nadzwyczajna Sejmu III kadencji do rozpatrzenia projektów ustaw dotyczących prawa obywateli do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne, a także dotyczących jawności procedur decyzyjnych i grup interesów
NIK	Najwyższa Izba Kontroli
NSA	Naczelnny Sąd Administracyjny
SN	Sąd Najwyższy
TK	Trybunał Konstytucyjny
WSA	Wojewódzki Sąd Administracyjny

4. Inne skróty

art.	artykuł
cyt.	cytowany (-a, -e)
ESP	elektroniczna skrzynka podawcza
m.in.	między innymi

Wykaz skrótów

n.	następny (-a, -e)
niepubl.	niepublikowany
np.	na przykład
Nr	numer
opubl.	opublikowany (-a, -e)
pkt	punkt
por.	porównaj
poz.	pozycja
red.	redakcja
s.	strona (-y)
sygn..	sygnatura
t.j.	tekst jednolity
tj.	to jest
ust.	ustęp
w zw.	w związku
z.	zeszyt
zd.	zdanie
ze zm.	ze zmianami
zob.	zobacz

Wykaz literatury

- Adamiak B.*, O podmiotowości organów administracji publicznej w postępowaniu sądowoadministracyjnym, PiP 2006, Nr 11
- Adamski D.*, Prawo do informacji o działalności władz publicznych w Unii Europejskiej, Warszawa 2011
- Adamowski J.W., Jupowicz-Ginalska A.* (wybór i red. nauk.), Zmierzch profesjonalnego dziennikarstwa? Konferencja naukowa Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego i Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji. Warszawa, 8 marca 2012, Warszawa 2012
- Aleksandrowicz T.R.*, Komentarz do ustawy o dostępie do informacji publicznej, Warszawa 2002
- Alexy R.*, Teoria praw podstawowych, Warszawa 2010
- Antonów D.M.*, Cechy danin publicznych w polskim systemie prawa, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska 2016, sectio G (Ius), vol. LXIII, 1
- Bałaban A.*, Akty normatywne wewnętrznie obowiązujące, w: *A. Szmyt* (red.), Konstytucyjny system źródeł prawa w praktyce, Warszawa 2005
- Banaszak B.*, Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, Warszawa 2012
- Banaszak B.*, Prawo konstytucyjne, Warszawa 2015
- Banaszak B., Bernaczyk M.*, Aktywizm sędziowski we współczesnym państwie demokratycznym, Warszawa 2012
- Banaszak B., Bernaczyk M.*, Konsultacje społeczne i prawo do informacji o procesie prawotwórczym na tle Konstytucji RP oraz postulatu „otwartego rządu”, ZNSA 2012, rok VIII, Nr 4 (43)
- Banaszak B., Jabłoński M.*, Charakter i znaczenie prawno-naturalnych odesłań w Konstytucji RP (wybrane zagadnienia), Przegląd Prawa i Administracji, t. LXXI, Wrocław 2005
- Banaszak B., Malicka A.* (tłum.), Konstytucja Niemiec, Warszawa 2008
- Barta P., Litwiński P.*, Ustawa o ochronie danych osobowych. Komentarz, Warszawa 2009
- Banisar D.*, Freedom of Information and Access to Government Record Laws around the World, 2004 Privacy International, www.privacyinternational.org
- Białogłowski W.*, Wznowienie postępowania w następstwie wydania przez TK wyroku interpretacyjnego, w: *M. Bernatt, J. Królikowski, M. Ziółkowski* (red.), Skutki wyroków Trybunału Konstytucyjnego w sferze stosowania prawa, Studia i Materiały Trybunału Konstytucyjnego, t. XLVIII, Warszawa 2013

- Bernaczyk M.*, Demokratyczna partycypacja dziecka według klauzuli „rozwoju zdolności” na przykładzie prawa do informacji publicznej, w: *P. Kuczma* (red.), Aktualne wyzwania demokracji partycypacyjnej w Polsce i na świecie, Polkowice 2017
- Bernaczyk M.*, Obowiązek bezwziostkowego udostępniania informacji publicznej, Warszawa 2008
- Bernaczyk M.*, Prawo do informacji w Polsce i na świecie, Warszawa 2014
- Bernaczyk M.*, Słowo wstępne, czyli komu i po co prawo do informacji?, w: *S. Osowski, B. Wilk*, Głosy wybranych orzeczeń dotyczących prawa do informacji, Warszawa 2016
- Bernaczyk M., Muszalska U.*, Ewolucja prawa do informacji w Japonii. Od shiru kenri do Joho Kokai Ho, w: *M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska* (red.), Aktualne wyzwania ochrony wolności i praw jednostki. Prace uczniów i współpracowników dedykowane Profesorowi Bogusławowi Banaszakowi, Wrocław 2014
- Bidziński M., Chmaj M., Szustakiewicz P.*, Ustawa o dostępie do informacji publicznej. Komentarz, Warszawa 2010
- Birkinshaw P.*, Freedom of Information. The Law, the Practice and The Ideal, Cambridge 2010
- Boć J.* (red.), Konstytucje Rzeczypospolitej oraz Komentarz do Konstytucji RP z 1997 roku, Wrocław 1998
- Boć J.* (red.), Prawo administracyjne, Wrocław 1998, 2003
- Bogdanov D.*, Bibliografia prawa do informacji, Studia i Monografie 2016, Nr 537
- Bogucka I., Pietrzykowski T.*, Etyka w administracji publicznej, Warszawa 2012
- Chauvin T., Winczorek J., Winczorek P.*, Wprowadzenie klauzuli państwa prawnego do porządku konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej, w: *S. Wronkowska* (red.), Zasada demokratycznego państwa prawnego w Konstytucji RP, Warszawa 2006
- Chmaj M., Skrzydło W.*, System wyborczy w Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2008
- Chojnicka K., Jaskólski M.* (red. nauk.), Słownik historii doktryn politycznych i prawnych, t. 5, Warszawa 2012
- Ciapała J.*, Pojęcie prawa podmiotowego, w: *J. Ciapała, K. Flaga-Gieruszyńska* (red.), Prawa podmiotowe. Pojmowanie w naukach prawnych. Zbiór studiów, Szczecin–Jarocin 2006
- Czarny-Drożdżewo E.*, Karna ochrona prawa do informacji publicznej, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2005, Nr 2
- Czeszejko-Sochacki Z.*, Sądownictwo konstytucyjne w Polsce na tle porównawczym, Warszawa 2003
- Czeszejko-Sochacki Z., Garlicki L., Trzeciński J.*, Komentarz do ustawy o Trybunale Konstytucyjnym, Warszawa 1999
- Dąbek D.*, Prawo sędziowskie w polskim prawie administracyjnym, Warszawa 2010
- De Lange R.*, The European Public Order, Constitutional Principles and Fundamental Rights, Erasmus Law Review 2007, vol. 1/1
- Dolnicki B.* (red.), Ustawa o samorządzie gminnym. Komentarz, Warszawa 2010

- Domański H., Rychard A.*, Wstęp: o naturze legitymizacji i jej kryzysów, w: *H. Domański, A. Rychard* (red.), *Legitymizacja w Polsce. Nieustający kryzys w zmieniających się warunkach?*, Warszawa 2010
- Domański T.*, Z Facebooka korzysta już 14 milionów Polaków, 18 marca 2016 r., <http://www.chip.pl/news/wydarzenia/trendy/2016/03/z-facebook-a-korzysta-juz-14-milionow-polakow> [dostęp: 28.10.2016 r.]
- Downs A.*, *An Economic Theory of Democracy*, Nowy Jork 1957
- Dubisz S., Sobol E.* (red.), *Uniwersalny słownik języka polskiego* [wersja elektroniczna], Warszawa 2008
- Działocha K.*, Bezpośrednie stosowanie Konstytucji RP (stan doktryny prawa), w: *K. Działocha* (red.), *Bezpośrednie stosowanie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2005
- Działocha K., Jarosz-Żukowska S.*, „Wartości konstytucyjne” w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, w: *J. Postulski, J. Buczkowski, K. Eckhardt* (red.), *Studia z prawa konstytucyjnego. Księga jubileuszowa dedykowana prof. zw. dr. hab. Wiesławowi Skrzydle, Przemysław-Rzeszów* 2009
- Filar M.*, Zawinienie deliktu konstytucyjnego, w: *Rozważania o prawie karnym. Księga pamiątkowa z okazji siedemdziesięciolecia urodzin Profesora Aleksandra Ratajczaka*, Poznań 1999
- Filipczyk H.*, Postulat pewności prawa w wykładni operatywnej prawa podatkowego, Warszawa 2013
- Fleszer D.*, Zakres przedmiotowy pojęcia „informacja publiczna” w świetle art. 1 ust. 1 ustawy o dostępie do informacji publicznej, PPH 2010, Nr 9
- Filar M.* (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2008
- Fukuyama F.*, *Ład polityczny i polityczny regres. Od rewolucji przemysłowej do globalizacji demokracji*, Poznań 2015
- Garlicki L.*, Aksjologiczne podstawy reinterpretacji konstytucji, w: *M. Zubik* (red.), *Dwadzieścia lat transformacji ustrojowej w Polsce. 51. Ogólnopolski Zjazd Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego*, Warszawa, 19–21 czerwca 2009 r., Warszawa 2010
- Garlicki L.* (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 4, Warszawa 2005
- Garlicki L.* (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 5, Warszawa 2007
- Garlicki L.*, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2015
- Garlicki L., Zubik M.* (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2016
- Gizbert-Studnicki T.*, *Wieloznaczność leksykalna w interpretacji prawniczej*, Kraków 1978
- Gottfried J., Shearer E.*, News Use Across Social Media Platforms 2016, 26.5.2016 r., <http://www.journalism.org/2016/05/26/news-use-across-social-media-platforms-2016/> [dostęp: 28.10.2016 r.]

- Granat M.*, Zasada pomocniczości jako norma konstytucyjna. Czy wstęp do Konstytucji RP zobowiązuje?, w: *J. Wawrzyniak, M. Laskowska* (red.), Instytucje prawa konstytucyjnego w dobie integracji europejskiej. Księga jubileuszowa dedykowana Prof. Marii Kruk-Jarosz, Warszawa 2009
- Górzyńska T.*, Kilka uwag o prawie do informacji i zasadzie jawności, w: *A. Łopatkai in.* (red.), Państwo prawa, administracja, sądownictwo, Warszawa 1999
- Górzyńska T.*, Polska służba cywilna – problem nadal nierozwiązany, w: *W. Czaplński* (red.), Prawo w XXI wieku, Warszawa 2006
- Górzyńska T.*, Prawo do informacji i zasada jawności administracyjnej, Kraków 1999
- Górzyńska T.*, Prawo do informacji w niektórych współczesnych konstytucjach Europy Zachodniej, w: *M. Kruk, J. Trzcziński, J. Wawrzyniak* (red.), Konstytucja i władza we współczesnym świecie. Doktryna – Prawo – Praktyka. Prace dedykowane Profesorowi Wojciechowi Sokolewiczowi na siedemdziesięciolecie urodzin Warszawa 2002
- Grzybowski M., Dembiński K.*, Konstytucja Królestwa Szwecji, Warszawa 2000
- Haczkowska M.* (red.), Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, Warszawa 2014
- Hauser R., Trzcziński J.*, Prawotwórcze znaczenie orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego w orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego, Warszawa 2008
- Heller N.*, Open government: Moving beyond arguments on the 'right thing to do', <http://www.opengovpartnership.org/blog/nathaniel-heller/2016/11/07/open-government-moving-beyond-arguments-right-thing-do> [dostęp: 16.11.2016 r.]
- Holsen S., Pasquier M.*, What's wrong with this picture? The case of access to information requests in two continental federal states – Germany and Switzerland, Public Policy and Administration 2011, Nr 27(4)
- Hunt G.* (red.), The Writings of James Madison, 9 vols. New York: G.P. Putnam's Sons, 1900–1910
- Jabłoński M.*, „Dokument wewnętrzny” i jego udostępnienie na podstawie Konstytucji RP oraz ustawy o dostępie do informacji publicznej, w: *M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska* (red.), Aktualne wyzwania ochrony wolności i praw jednostki. Prace uczniów i współpracowników dedykowane Profesorowi Bogusławowi Banaszakowi, Wrocław 2014
- Jabłoński M.*, Udostępnianie informacji publicznej w formie wglądu do dokumentu, Wrocław 2013
- Jabłoński M.*, Udostępnianie informacji publicznej w trybie wnioskowym, Wrocław 2009
- Jabłoński M.*, Udostępnianie przetworzonej informacji publicznej, Wrocław 2015
- Jarzęcka-Siwik E.*, Dostęp do informacji publicznej (Uwagi krytyczne), Kontrola Państwowa 2002, Nr 1
- Jaśkowska M.*, Dostęp do informacji w świetle orzecznictwa Naczelnego Sądu Administracyjnego, Toruń 2002
- Jellinek G.*, System der subjektiven öffentlichen Rechte, Tübingen 1905

- Jędrzejewska K., Sędzia NSA: ustawa o dostępie do informacji publicznej musi być zmieniona, <http://www.lex.pl/czytaj/-/artykul/sedzia-nsa-ustawa-o-dostepie-do-informacji-publicznej-musi-byc-zmieniona>
- Kamińska I., Rozbicka-Ostrowska M., Ustawa o dostępie do informacji publicznej. Komentarz, Warszawa 2016
- Karpiński J., Ustrój komunistyczny w Polsce, Warszawa 2005
- Kelsen H., Czysta teoria prawa, Warszawa 2014
- Kessedjian C., Public Order in European Law, *Erasmus Law Review* 2007, vol. 1/1
- Kędzia Z., Burżuazyjna koncepcja praw człowieka, Ossolineum 1980
- Kochanowski J., Wystąpienie dra Janusza Kochanowskiego, Rzecznika Praw Obywatelskich na konferencji naukowej „Język polskiej legislacji, czyli zrozumiałość przekazu a stosowanie prawa”, <https://www.rpo.gov.pl/pliki/1165502902.pdf> [dostęp: 15.9.2016 r.]
- Knosala E., Zarys teorii decyzji w nauce administracji, Warszawa 2011
- Królikowska K., Skutki pro futuro prejudycjalnego wyroku TK („Derogacja trybunalska”) na przykładzie spraw cywilnych”, w: M. Bernatt, J. Królikowski, M. Ziółkowski (red.), Skutki wyroków Trybunału Konstytucyjnego w sferze stosowania prawa, Studia i Materiały Trybunału Konstytucyjnego, t. XLVIII, Warszawa 2013
- Kuciński J., Wołpiuk W.J., Zasady ustroju politycznego państwa w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku, Warszawa 2012
- Kuczma P., Lobbying w Polsce, Toruń 2010
- Kuczma P., Wolność zrzeszania się, w: Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym pod redakcją Mariusza Jabłońskiego, Wrocław 2014
- Latos B., Klauzula derogacyjna i limitacyjna w europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Warszawa 2008
- Lidberg J., The International Freedom of Information Index. The Promise and Practice of FOI Laws, Saarbrücken 2009
- Lipowicz I., Pojęcie sfery wewnętrznej administracji państwowej, Katowice 1991
- Łętowska E., Niedomagająca legitymizacja trzeciej władzy, w: J. Ignatowicz (red.), Perspektywy wymiaru sprawiedliwości, MoP 2010, dodatek specjalny, Nr 3
- Łętowska E., Po co ludziom konstytucja?, Warszawa 1994
- Malinowski A., Systematyka wewnętrzna ustawy, Warszawa 2007
- Małajny R.M. (red.), Polskie prawo konstytucyjne na tle porównawczym, Warszawy 2013
- Manin B., Przeworski A., Stokes S.C. (red.), Democracy, Accountability and Representation, Madrid–Melbourne–New York 1999
- Maninen J., Anders Chydenius and the Origins of World’s First Freedom of Information Act, w: J. Mustonen (red.), The World’s First Freedom of Information Act Anders Chydenius’ Legacy Today. Anders Chydenius Foundation publications, 2. Kokkola: Anders Chydenius Foundation, 2006
- Marti U., Niedotrzymana obietnica demokracji, Warszawa 2010

- Masternak-Kubiak M., Garlicki L.*, Władza sądownicza RP a stosowanie prawa międzynarodowego i prawa Unii Europejskiej, w: *K. Wójtowicz* (red.), *Otwarcie Konstytucji RP na prawo międzynarodowe i procesy integracyjne*, Warszawa 2006
- Matczak M.*, *Summa Iniuria. O błędzie formalizmu w stosowaniu prawa*, Warszawa 2007
- Momot S.*, Przepisy ustawy o dostępie do informacji publicznej w praktyce prokuratorskiej, *Prok. i Pr.* 2008, Nr 8
- Morawski L.*, Główne problemy współczesnej filozofii prawa. Prawo w toku przemian, Warszawa 2000
- Morawski L.*, Kilka uwag w sprawie sędziowskiego aktywizmu, w: *W. Staśkiewicz, T. Stawecki* (red.), *Dyskrecjonalność w prawie. Materiały XVIII Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Teorii i Filozofii Prawa. Miedzeszyn k. Warszawy, 22–24 września 2008 r.*, Warszawa 2010
- Morawski L.*, *Wstęp do prawoznawstwa*, Toruń 2008
- Morawski L.*, *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2010
- Murat L.*, Kryptoprawotwórstwo administracyjne w zarządzaniu ruchem na drogach. Rzecz o tym, czym jest projekt organizacji ruchu, *Transport Drogowy* 2013, Nr 1
- Musar N.P.*, Weighing tests with emphasis on public interest test in accessing information of public character, *Slovenian Law Review. Podjetje in delo, Gospodarski vestnik*, Ljubljana 2005, t. 31, Nr 6–7
- Niżnik-Mucha A.*, Zakaz naruszania istoty treści praw podstawowych w Ustawie Zasadniczej Republiki Federalnej Niemiec z 1949 r., *Przegląd Prawa Konstytucyjnego* 2011, Nr 4
- Nowicki M.A.*, *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, LEX 2010
- Osowski S., Wilk B.*, *Wstęp*, w: *S. Osowski, B. Wilk* (red.), *Glosy wybranych orzeczeń dotyczących prawa do informacji*, Warszawa 2016
- Pahl B.*, *Współuczestnicy w procedurach podatkowych*, Warszawa 2013
- Pawlak A., Jędrzejewska K.*, Wywiad z sędzią Ireną Kamińską, Władza pod sędziowską kontrolą, *Na Wokandzie* 2013, Nr 17(3)
- Pawłowski S.*, Prawo do informacji publicznej a prerogatywy Prezydenta RP, w: *M. Grzybowski, G. Kuca* (red.), *Ustroje – historia i współczesność. Polska – Europa – Ameryka Łacińska. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Jackowi Czajowskiemu*, Kraków 2013
- Peled R., Rabin Y.*, The Constitutional Right to Information, *Columbia Human Rights Law Review* 2011, t. 42, Nr 2
- Picciotto S.*, Liberalization and Democratization: The Forum and the Hearth in the Era of Cosmopolitan Post-Industrial Capitalism, *Law & Contemporary Problems* 2002, 63(4)
- Piskorz-Ryń A.*, Nadużywanie prawa do informacji publicznej – uwagi de lege lata i de lege ferenda, *Kontrola Państwowa* 2008, Nr 6
- Płońska A.*, *Karnoprawna ochrona informacji na rynku kapitałowym*, Wrocław 2012

- Płowiec W.*, Koncepcja aktu prawa wewnątrznie obowiązującego w Konstytucji RP, Poznań 2006
- Piechowiak M.*, Służebność państwa wobec człowieka i jego praw jako naczelną ideą Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku. Osiągnięcie czy zadanie?, *Prz. Sejm.* 2007, Nr 4(81)
- Rabault H.*, Granice wykładni sędziowskiej, Warszawa 1997
- Redelbach A., Wronkowska S., Ziemiński Z.*, Zarys teorii państwa i prawa, Warszawa 1992
- Repel J.*, Przedmiotowy zakres skargi konstytucyjnej, w: *J. Trzeciński* (red.), Skarga konstytucyjna, Warszawa 2000
- Riedl K.*, Koncepcja pojęć zastanych w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, *Prz. Sejm.* 2005, Nr 5
- Roberts A.*, Blacked Out. Government Secrecy in the Information Age, Cambridge–New York–Melbourne–Madrid–Cape Town–Singapore–Sao Paulo 2006
- Rycak A., Rycak M., Stelina J., Stępień J.*, Ustawa o pracownikach samorządowych. Komentarz, Warszawa 2016
- Rozmarn S.*, Konstytucja jako ustawa zasadnicza Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Warszawa 1967
- Rybak M.*, Fałszywy prokurator uwodził i oszukiwał kobiety, *Gazeta Wrocławska*, 4.5.2016 r.
- Rzetecka-Gil A.*, Ustawa o pracownikach samorządowych. Komentarz, Warszawa 2009
- Scalia A.*, A Matter of Interpretation. Federal Courts and The Law, Princeton–New Jersey 1997
- Scalia A.*, Mułłowie Zachodu: sędziowie jako arbitrzy moralni, wykład wygłoszony w Warszawie 24 września 2009 r. na zaproszenie Rzecznika Praw Obywatelskich, <http://www.rpo.gov.pl/pliki/12537879280.pdf> [dostęp: 26.8.2016 r.]
- Scalia A.*, The Freedom of Information Act Has No Clothes, *Regulation* 6, Nr 2 (marzec–kwiecień 1982)
- Sen A.K.*, Personal Utilities and Public Judgements: Or What's Wrong With Welfare Economics, *Economic Journal* 1979, 89(355)
- Sibiga G.* (red.), Główne problemy prawa do informacji w świetle prawa i standardów międzynarodowych, europejskich i wybranych państw Unii Europejskiej, Warszawa 2013
- Sibiga G.*, Tajemnica osoby upoważnionej do przetwarzania danych osobowych, w: *G. Szpor* (red.), Ochrona danych osobowych. Skuteczność regulacji, Warszawa 2009
- Silverman C., Strapagiel L., Shaban H., Hall E., Singer-Vine J.*, Hyperpartisan Facebook Pages Are Publishing False And Misleading Information At An Alarming Rate, 20.10.2016 r., <https://www.buzzfeed.com/craigsilverman/partisan-fb-pages-analysis> [dostęp: 28.10.2016 r.]
- Smolak M.*, Preambuła Konstytucji i postanowienia ustrojowe, w: Wykładnia konstytucji. Aktualne problemy i tendencje [online], Warszawa 2016 [dostęp: 21.9.2016 r.]